

ปาฐกถาพิเศษ

ท้องถิ่นที่สากล: อนาคตประเทศไทย

Globally Competitive Localism: Future of Thailand

งานเสวนา Big Heart Big Impact สร้างโอกาสคนตัวเล็ก...Power of Partnership จับมือไว้ ไปด้วยกัน

เนื่องในโอกาสสำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิก้าขึ้นสู่อายุ 14

นายเศรษฐพุฒิ สุทธิวาทนฤพุฒิ

ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

วันศุกร์ที่ 13 กันยายน 2567 เวลา 9.45 - 10.15 น. ณ โรงแรมเอราวัณ ห้องบอลรูม 1 ราชประสงค์

สวัสดีครับ

ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณ คุณบุญลาภและทีมงาน ThaiPublica ที่ให้เกียรติผมมาร่วมงานในวันนี้ ซึ่งหัวข้อในวันนี้เป็นหัวข้อที่สำคัญและเหมาะสมกับช่วงนี้ เนื่องจากประเทศไทยเราจะโตแบบเดิม ๆ ไม่ได้ คงต้องหารูปแบบการโตแบบใหม่

ทำไมเราโตแบบเดิมไม่ได้? มี 3 ข้อเท็จจริง

ข้อเท็จจริงแรก 10 ปีที่ผ่านมา การเติบโตของเศรษฐกิจไทย (Gross Domestic Product: GDP) ไม่ได้สะท้อนถึงความมั่งคั่งหรือรายได้ของครัวเรือนเท่าที่ควร เห็นได้จากดัชนีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศที่เป็นตัวเงิน (Nominal GDP) โตจาก 100 ในปี 2552 เป็น 180 ในปี 2566 (หรือโต 80%) แต่รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในภาคเหนือ อีสาน และใต้ กลับโตต่ำกว่า การเติบโตของตัวเลข GDP ที่ผ่านมา ไม่ได้หมายความว่ารายได้คนเพิ่มขึ้นตาม เราในฐานะผู้ดูแลเศรษฐกิจ จึงต้องไม่สนใจเพียงตัวเลข แต่ต้องสนใจชีวิตความเป็นอยู่ของคน และช่วยทำให้ดีขึ้น

ข้อเท็จจริงที่สอง ด้านธุรกิจ พบว่า รายได้ของธุรกิจมีการกระจุกตัวสูงอยู่ที่ธุรกิจขนาดใหญ่ เห็นได้จาก 5% ของจำนวนธุรกิจทั้งหมดเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ แต่กลับมีสัดส่วนของรายได้เกือบ 90% ของรายได้ของธุรกิจทั้งหมด และสัดส่วนนี้เพิ่มขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ขณะที่ธุรกิจเกิดใหม่ (อายุน้อยกว่า 5 ปี) มีอัตราการเลิกกิจการ (exit rate) สูงขึ้น

ข้อเท็จจริงที่สาม บริบทโลกเปลี่ยนไป ไทยอาจพึ่งโลกเท่าที่ผ่านมาไม่ได้ โดยเฉพาะการลงทุนจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) เห็นได้จากสัดส่วน FDI ในไทยเฉลี่ยปี 2544-2548 อยู่ที่ 0.6% ของ global FDI สูงกว่าประเทศเพื่อนบ้านทั้งเวียดนาม อินโดนีเซีย และมาเลเซีย แต่ล่าสุดปี 2565 สัดส่วน FDI ของไทยใกล้เคียงเดิม ขณะที่ประเทศอื่นมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นชัดเจน แต่ไม่ได้จะบอกว่าเราไม่ควรดึงดูด FDI เพราะ FDI ยังเป็นตัวสำคัญที่จะนำไปสู่นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ

แต่สะท้อนว่าเราทำแบบเดิมไม่ได้ ต้องปรับตัว และระหว่างนี้เราจำเป็นต้องพึ่งพาความเข้มแข็งภายในของเรามากขึ้น

คำถามสำคัญ ถ้าเราโตแบบเดิมไม่ได้ แล้วจะโตอย่างไร? เราไม่ควรโตโดยเน้นตัวเลข GDP หรือ FDI เพราะท้ายสุดสิ่งที่เราให้ความสำคัญ คือ ชีวิตความเป็นอยู่ของคน ซึ่งการเติบโตที่ผ่านมาไม่ได้นำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตัวเลขที่เราต้องดูหรือสนใจ คือ ตัวเลขที่สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคน ทั้งรายได้ของคน ความมั่งคั่งของคน หรือคุณภาพชีวิตของคน เช่น สาธารณสุข การศึกษา และโอกาสต่าง ๆ ดังนั้น การพึ่งพาการเติบโตแบบกระจุกตัวอยู่ในบางพื้นที่ บางกลุ่มคนแบบที่ผ่านมาจะไม่ยั่งยืน

เราต้องโตอยู่บนฐานที่กว้างขึ้นกว่าเดิม เข้มแข็งกว่าเดิม ซึ่งมี 2 องค์ประกอบ

(1) **ต้องโตจากท้องถิ่น (local) มากขึ้น เน้นเรื่องของท้องถิ่นมากขึ้น เพราะมีความสำคัญกับชีวิตความเป็นอยู่ของคน** อย่างที่ทราบกันว่า ประชากรราว 80% ของประเทศ อาศัยอยู่นอก กทม. และปริมณฑล จึงต้องสร้างความมั่งคั่งนอกพื้นที่เดิมที่เราเคยใช้เป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ธุรกิจจำนวนเกือบ 80% อยู่นอก กทม. และปริมณฑล และถ้าดูสัดส่วนของประชากรใน กทม. เทียบกับประชากรที่เหลือของประเทศ หรือความใหญ่ของเมืองหลวงเทียบกับเมืองอื่น ไทยมักติดอันดับต้น ๆ ของโลก กล่าวคือ เมืองที่ใหญ่ที่สุดอย่าง กทม. จะต่างจากเมืองอันดับที่สองและสามมาก ซึ่งประเทศอื่นไม่ค่อยเป็นแบบนี้ สะท้อนว่าสังคมเมืองของไทยกระจุกตัวหนาแน่นที่ กทม. หากยังโตต่อแบบนี้ อัตราการเติบโตและโอกาสสร้างความมั่งคั่งจะน้อยลง เห็นได้จากอัตราการเติบโตของ GDP ต่อหัวของคน กทม. มีเพียง 0.22% เท่านั้น

(2) **ท้องถิ่น (local) ต้องโตแบบแข่งขันได้ (competitive) ซึ่งหมายถึงต้องมีความเป็นสากลเข้ามาแฝงมากขึ้นด้วย ต้องแข่งกับโลกได้ ไม่เช่นนั้นจะไม่ยั่งยืน** ตัวอย่างเรื่องท่องเที่ยว ปัจจุบันไม่ใช่แข่งขันกันเองระหว่างจังหวัดแล้ว ถ้าอยากจะได้คนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นเครื่องยนต์เศรษฐกิจสำคัญ เราก็ต้องแข่งกับต่างประเทศได้ เพราะนักท่องเที่ยวต่างชาติสามารถเลือกสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้ก็ได้ในโลก

การโตจากการเน้นเรื่องของท้องถิ่นมากขึ้น และท้องถิ่นต้องแข่งขันได้นั้น เราทราบกันว่าไม่ง่าย เพราะท้องถิ่นของไทยเจอความท้าทายหลายด้าน

ความท้าทายแรก คนในท้องถิ่นกระจายตัว มีความหนาแน่นของประชากรต่ำ บางคนอาจบอกว่าดี เพราะไม่ต้องอยู่ในพื้นที่ที่หนาแน่น แต่ในแง่ธุรกิจ ถ้าขาดความหนาแน่น อุปสงค์จะไม่ค่อยมี เห็นได้จาก กทม. มีประชากรกระจุกตัวถึง 3,503 คนต่อตารางกิโลเมตร (ตร.กม.) สูงกว่าภาคเหนือ 71 ภาคอีสาน 129 และภาคใต้ 134 คน ต่อ ตร.กม. ทำให้ท้องถิ่นจับตลาดที่มีขนาดใหญ่ลำบากกว่า ซึ่งถ้าจะโต ต้องไปจับตลาดโลก ไม่ใช่แค่จับตลาดในพื้นที่ **ความท้าทายที่สอง** ธุรกิจในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นขนาดเล็ก และ **ความท้าทายที่สาม** ท้องถิ่นมีภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมที่หลากหลาย

3 ความท้าทายนี้สะท้อนว่า โอกาสที่ท้องถิ่นจะผลิตจำนวนมาก ซึ่งช่วยให้ต้นทุนต่ำลง หรือที่เรียกว่า เกิดการประหยัดต่อขนาด (Economies of Scale) จะทำได้ยาก เพราะการรวมตัวกันในท้องถิ่นทำได้ยาก แต่ถ้าจะแข่งขันได้ ต้นทุนต้องต่ำ ซึ่งสิ่งที่จะช่วยให้ต้นทุนต่ำ คือ ต้องผลิตได้มากพอสมควร

แล้วจะอย่างไรให้ท้องถิ่นแข่งขันได้ และก้าวข้ามอุปสรรคความท้าทายที่พูดถึง

ขอเริ่มจากของที่ “ไม่ใช่” ก่อน เรื่องแรก คือ การพึ่งพาการเติบโตจากการให้คนเข้ามาใน กทม. และปริมณฑล เพราะความหนาแน่นใน กทม. เริ่มทำให้ต้นทุนต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนว่าทำไม GDP ต่อหัวของ กทม. และปริมณฑล เริ่มชะลอลง อีกเรื่อง คือ นโยบายที่เน้นการกระจายความเจริญไปในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างเต็มที่ เพราะต้องดูว่าแต่ละพื้นที่ที่พยายามกระจายความเจริญไป มีศักยภาพอย่างไร เช่น ความสามารถในการดึงดูดการลงทุน หรือความเหมาะสมในการเข้าไปทำธุรกิจ เพราะหากไม่มีศักยภาพเหล่านั้น ก็อาจขาดโอกาสสร้างความมั่งคั่งต่อไป

ส่วนหนึ่งของคำตอบที่คิดว่าใช่ แต่ไม่ใช่คำตอบทั้งหมด คือ การสร้าง “ท้องถิ่นที่สากล” (Globally Competitive Localism) คำว่า ‘ท้องถิ่น’ คือ การใช้เอกลักษณ์ท้องถิ่นและจุดแข็งของแต่ละพื้นที่ที่ต่างกัน ทั้งด้านทรัพยากร ทุนทรัพย์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ มาเป็นจุดเด่นของท้องถิ่น และคำว่า ‘ใช้แบบสากล’ คือ แข่งขันได้ สามารถทำให้ต้นทุนต่ำลง หรือมูลค่าเพิ่มขึ้น

ทำอย่างไรให้ท้องถิ่นที่สากลเกิดขึ้นได้?

คงมีหลายองค์ประกอบ แต่ผมคิดว่าที่เป็นองค์ประกอบจำเป็นมี 6 เรื่อง

องค์ประกอบแรก คือ การเชื่อมกับตลาด เพราะท้องถิ่นที่ไม่หนาแน่น กระจายตัวค่อนข้างมาก ไม่มีการประหยัดต่อขนาด ทำให้การเข้าถึงตลาดมีต้นทุนสูง โอกาสที่จะแข่งขันได้จึงมีน้อยมาก ดังนั้นต้องเชื่อมกับตลาดโลก ซึ่งกระแสออนไลน์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การเชื่อมต่อทำได้ง่ายขึ้น ยิ่งหลังโควิด คนกลับไปในพื้นที่ การบริโภคใช้จ่ายผ่านโลกออนไลน์มากขึ้น ซึ่งถือเป็นโอกาสดี โดยผมได้มีโอกาสไปร่วมงานสัมมนาประจำปีของสำนักงานภาคเหนือ มีตัวอย่างบริษัท Carpenter ที่ได้นำเอาเศษไม้มา upcycle เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีดีไซน์ ซึ่งได้เริ่มขายผ่าน Facebook และได้การตอบรับดี จนได้ออกงาน Design Week เมืองมิลาน อิตาลี ซึ่งกระแสออนไลน์มีทิศทางเพิ่มขึ้น ช่องทางออนไลน์จึงเป็นโอกาสสำคัญที่จะช่วยท้องถิ่นเชื่อมตลาดได้

องค์ประกอบที่สอง คือ การสร้างมูลค่าเพิ่ม ยกคุณภาพให้สูงขึ้น จากการใช้จุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ให้เป็นประโยชน์ เช่น กรณีไวน์สับปะรด ไวน์กระเจี๊ยบ ที่ผลิตเหมือนกันหมด โอกาสสร้างมูลค่าเพิ่มจะน้อย วิธีหนึ่งที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการใช้เอกลักษณ์ท้องถิ่น คือ สินค้าท้องถิ่นที่บ่งบอกแหล่งที่มาหรือตัวบ่งชี้เชิงภูมิศาสตร์ (Geographical Indication (GI)) ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนต่างประเทศ คือ กลุ่มอาหารและเครื่องดื่มในฝรั่งเศสหรืออิตาลี ที่สินค้ามาจากถิ่นนี้ต้องได้รับการรับรองว่าเป็นของตลาดระดับบน (premium) เช่น Bordeaux wine หรือ Prosecco sparkling wine สำหรับไทยในฐานะเป็นเมืองเกษตร มีโอกาสในเรื่องนี้สูงเช่นกัน แต่ที่สำคัญ คือ ต้องกลับไปเรื่องความเป็นสากล เรามีพื้นที่เฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์

ซึ่งที่อื่นแข่งไม่ได้ ดังนั้น โจทย์คือการสร้างโอกาส โดยเฉพาะกระแสเรื่องการใส่ใจ และการตรวจสอบย้อนกลับ (traceability) ว่าสินค้าที่บริโภคมาจากไหน ซึ่งเป็นโอกาสของเราที่มีค่อนข้างสูง

องค์ประกอบที่สาม คือ การร่วมมือกับ partner แบบตัวเล็กจับมือกับตัวใหญ่ โดยนำจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาหาประโยชน์ร่วมกัน หาสิ่งที่เป็น win-win ซึ่งต้องไม่ใช่ตัวใหญ่เอาเปรียบตัวเล็กโดยการกดราคา หรือช่วยตัวเล็กในรูปแบบที่ไม่ตอบโจทย์ด้านธุรกิจ เช่น ต้องเป็นการร่วมมือที่มีเหตุและผลทางธุรกิจ ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการช่วยเหลือแบบ CSR

องค์ประกอบที่สี่ คือ การสร้างการกระจุกตัวใหม่ ๆ ทำให้เมืองรองโตได้ ไม่ใช่การกระจายความเจริญแบบทั่วไป กระแสคนเข้าเมืองแม้จะจำเป็น แต่ไม่ใช่เข้ามาในเมืองใหญ่ ๆ อย่าง กทม. หรือปริมณฑล ที่เป็นเมืองใหญ่อยู่แล้ว แต่ที่สำคัญ คือ การยกระดับเมืองรอง เพราะปัจจุบันเมืองรองในไทยมีขนาดเล็กมาก และยังขาดเมืองที่เป็นเมืองเชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่างเงินหรือเกาหลีใต้ ที่มีเมืองทำเรื่องรถยนต์ เมืองทำเรื่องสื่อสารโทรคมนาคม ซึ่งเหตุผลที่เมืองพวกนี้โตได้ เพราะไม่ได้พึ่งแค่อุปสงค์ในพื้นที่ แต่เชื่อมกับโลกและแข่งขันในตลาดสากลได้ ซึ่งเป็นจุดจำเป็นในภาพรวมของเรา

หากจะทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น ต้องอาศัย**องค์ประกอบที่ห้า คือ การทำให้ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการตัวเองได้มากขึ้น (empowerment)** เพราะสิ่งที่ส่วนกลางทำแบบ one-size-fits-all จะไม่เกิดผลตามที่ต้องการ และแต่ละที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน นโยบายจึงต้องปรับให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ตัวอย่างที่พัฒนาได้ดี เช่น เกาะเซจู เกาหลีใต้ ที่ในปี 2533 มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Gross Provincial Product (GPP)) 1.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และเพิ่มขึ้น 10 เท่า เป็น 15-17 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 2566 จากการออกแบบนโยบายที่มาจากพื้นที่และหาเอกลักษณ์จุดเด่นของพื้นที่ เช่น ธรรมชาติที่งดงาม จนได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดย UNESCO และเป็นแหล่งถ่ายทำภาพยนตร์ K-pop จูงใจให้คนมาเที่ยว ซึ่งแนวนโยบายดังกล่าวส่วนหนึ่งได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่ไปศึกษาตำนานเกาะเซจู (Folklore) แล้วมาเล่า เพื่อนำวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ต่าง ๆ มาสร้างเป็นเรื่องราว

องค์ประกอบที่หก คือ การสร้างระบบติดตามพัฒนาการหรือความเจริญของท้องถิ่น ถ้าจะทำให้การแข่งขันเป็นไปได้จริงต้องมีระบบการติดตาม ประเทศที่ทำได้ดี คือ เวียดนาม ที่มีการคำนวณ Provincial Competitiveness Index คือ ดัชนีชี้วัดความสามารถในการแข่งขันของแต่ละจังหวัด แต่ละพื้นที่ ซึ่งไปสำรวจจากนักลงทุนทั้งในและต่างประเทศ ทั้งเรื่องกฎระเบียบการทำธุรกิจและความง่ายในการทำธุรกิจ เพื่อมาจัดทำอันดับ (ranking) ซึ่งทำให้คนเห็นว่าพยายามมีการแข่งขันไปสู่ระดับสากลได้

โดยสรุป รูปแบบการเติบโตของเราต้องเปลี่ยนแปลงไป เน้นเชิงท้องถิ่นมากขึ้น โดยเป็นท้องถิ่นที่สากล เพื่อให้อันಿಸงส์ของการเติบโตส่งต่อไปยังชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่ดีขึ้น และจะต้องเป็นรูปแบบที่กระจายประโยชน์ของการลงทุนที่กว้างขึ้น ทั่วถึงมากขึ้น (more inclusive) ซึ่งจะช่วยให้การเติบโตของเรามีความยืดหยุ่น (resilience) มากขึ้น เพราะการเติบโตของเราจะอยู่บนฐานที่กว้างขึ้น และหลากหลายขึ้น ไม่ได้อยู่บนฐานที่แคบแบบเดิม

ที่ผมพูดมาข้างต้นคือเรื่องการแข่งขัน หรือ globally competitive ซึ่งเป็นเรื่องหนึ่ง แต่อีกเรื่องที่ผมหวัง คือ หากเราทำแบบนี้ จะเกิดการแข่งขันระหว่างท้องถิ่น ช่วยให้เกิดการยกระดับนโยบายต่าง ๆ ที่จะช่วยเพิ่มทั้งความสามารถการแข่งขันและชีวิตความเป็นอยู่ของคน เมื่อทำให้แข่งขันได้ ก็จะทำให้ยั่งยืน

สุดท้าย ผู้ที่สนใจเรื่องนี้เกี่ยวกับท้องถิ่น ธปท. พร้อมช่วยในหน้าที่ของเรา โดยในไตรมาส 2 ปี 2566 เราได้ทำนิตยสารพระสยาม ฉบับที่ 2 หัวข้อ “ประเทศไทยไม่ใช่แค่กรุงเทพฯ” สะท้อนว่าถ้าเราจะเดินต่อไป ต้องใช้พลังที่อยู่ในพื้นที่ และสำนักงานภาคทั้ง 3 แห่งของ ธปท. (หาดใหญ่ ขอนแก่น และเชียงใหม่) รวมถึงส่วนกลาง พร้อมทำหน้าที่ของเรา

ขอบคุณทุกท่านครับ